

**Akademia Muzyczna
im. Karola Szymanowskiego w Katowicach
Wydział Wokalno-Instrumentalny
Studia doktoranckie
Dyscyplina artystyczna: Instrumentalistyka
Specjalność: gra na harfie**

Anna Scheller

STRESZCZENIE PRACY DOKTORSKIEJ

*Muzyka na harfę inspirowana literaturą,
na przykładzie wybranych utworów muzycznych
od XIX do XXI wieku*

STRESZCZENIE

Rozprawa doktorska pt. *Muzyka na harfę inspirowana literaturą, na przykładzie wybranych utworów muzycznych od XIX do XXI wieku* ma na celu próbę opisanie wybranych dzieł literatury harfowej, które choć skomponowane zostały w różnych epokach historycznych i charakteryzują się odmienną stylistyką, stworzone zostały w oparciu o teksty literackie. Wyszczególnione kompozycje z repertuaru na harfę, stanowią przykłady różnych form i technik wykorzystania słowa pisanego w kontekście przeniesienia go na grunt muzyczny i zilustrowania poprzez dźwięki, w kontekście treści wiersza lub opowiadania.

Moje rozważania stały się punktem wyjścia do próby opisanie zależności pomiędzy dźwiękiem a słowem. Wśród repertuaru na harfę wyróżnić można sporo utworów skomponowanych do słów prozy czy wierszy. Niektóre z nich są czołowymi pozycjami, które każdy harfista ma w swoim repertuarze, inne zaś, nie zostały jeszcze poznane przez muzyków. W swojej rozprawie, pragnę przybliżyć wielkie walory artystyczne wybranych dzieł: opisać, poddać analizie oraz sklasyfikować na grupy określające wykorzystanie tekstu w konkretnych utworach.

Rozdział I mówi o korespondencji sztuk – literatury i muzyki. Opowiada w skrócie historię ich syntezy - od czasów antycznych, aż po dzień dzisiejszy. Na początku sztuki te były niemal nierozłączne, lecz wraz z biegiem czasu zaczęły się od siebie oddzielać, tworząc tym samym dwa zróżnicowane nurty artystyczne. Zaczęła tworzyć się muzyka absolutna – pozbawiona jakiegokolwiek treści pozamuzycznej, a także muzyka ilustracyjna – wykorzystująca odgłosy natury, bitew, lub inne zasłyszane przez kompozytorów wrażenia dźwiękowe. Mimo wszystko, chęć wplatania w muzykę historycznych czy legendarnych wątków, była niezwykle silna. Kompozytorzy zapragnęli tworzyć muzykę programową. Treść pozamuzyczna nadawała ich dziełom dodatkowych walorów i była lepiej rozumiana przez słuchaczy.

Rozdział II to opis niektórych dzieł wywodzących się z literatury na harfę, które zawierają treść pozamuzyczną w formie wierszy lub powieści. Analizując rozmaite sposoby wykorzystania tekstów przez kompozytorów, dokonałam podziału utworów mieszczących się w pewnych kategoriach.

Rozdział III zawiera analizy czterech utworów, które zostały nagrane przeze mnie i przedstawione jako dzieło artystyczne. Składają się na nie: *Legenda* Henriette Renié, *III część Sonaty na harfę* Paula Hindemith'a, *Czarodziejskie labędzie* Przemysława Schellera oraz *Conte fantastique* Andre Caplet'a. Każdy z utworów pochodzi z innej epoki, jest napisany w innym stylu oraz do różnych tekstów literackich. Badałam je pod kątem budowy formalnej, zawartych w nich sposobów wykonawczych, lecz głównie pod względem spójności z tekstami.

Przedstawiłam różne sposoby łączenia słowa z muzyką, oraz ukazałam osobiste spojrzenie na interpretacje wybranych utworów. Podejmując się wykonania w/w dzieł, poznawałam je początkowo od strony literackiej. Następnie starałam się dociekać powiązań tekstu z muzyką; dostosowywałam motywy przewodnie do konkretnych postaci lub wydarzeń, próbowałam zrozumieć nastrój, czy emocje jakie mógł sugerować kompozytor dzieła, w chwili tworzenia poszczególnych fragmentów utworu. Kolejnym krokiem jaki podjęłam w celu zinterpretowania muzyki była analiza harmoniczna, dynamiczna oraz rytmiczna, by móc w jak najdokładniejszy sposób wyrazić zawarte w muzyce treści literackie. Ważnym elementem podczas interpretacji jest uświadomienie sobie, jak wielka jest różnica pomiędzy interpretatorem-instrumentalistą w przypadku dzieł muzycznych, a interpretatorem-aktorem w przypadku utworów literackich.

Wykonując muzykę programową instrumentalista powinien wczuć się w pełni w rolę aktora, zapoznać się z treścią i przesłaniem dzieła literackiego, odnaleźć informację o postaciach literackich, odnieść się do historii powiązanej z fabułą, a następnie, wzbogaconą wiedzą na temat tekstu, winien wcielić się w postać czy historię i nadać jej indywidualny wyraz artystyczny.

02.12.2017
Anna Scheller

ABSTRACT

Music and literature is bound since ages. There are lot of examples of synthesis of both, such as: theatre, opera, mystery plays, or other cultural rites. These twin arts, which combine word and sound, affected each other enriching themselves.

This paper's goal is to describe chosen harp compositions, despite that they were composed in different historical periods so they cover variety of styles, they all share same inspiration: literature. Selected works from the harp repertoire are examples of different forms and techniques of usage and illustration of written word in music in the context of a poem or a novel.

My considerations were the starting point to the attempt of describing the dependence between sound and word using selection of methods and techniques of research. That includes among others: interviews with the composers and interpreters, studying recordings of the analysed compositions, deep understanding of the corresponding literature and discovering information on the pieces and their authors in various books and websites. I analysed scores of selected works according to the musical form and its correlation with the text they refer to.

Paper's title is *Music for harp inspired by literature, based on selected works from 19th to 21st century*. In the literature of harp music one can distinguish many examples of works written to poems or novels. Some of them are essential and all harp soloist have them in their repertoire, other are just faintly known. In this paper I try to present great artistic value of selected works: describe, analyse and classify into groups of different text usage.

Chapter I is focused on the correspondence of arts - literature and music. It tells the story of their synthesis - since antic until today. In the beginning these arts were virtually inseparable, but with time they started to split, creating two diverse artistic streams. In that time absolute music has emerged - free of nonmusical context, but there was also illustrative music - imitating sound of nature, battles or telling stories heard by composers. Despite everything, desire to incorporate in music elements of history or legends was extremely powerful. Composers wished to create program music. The extra-musical narrative enriched their pieces with additional quality providing better understanding of the music by audience.

Chapter II is a description of some of the works deriving from harp literature which contain extra-musical element of literature. Analysing variety of ways of using the text by composers I developed a classification of the pieces.

Chapter III contains analysis of four pieces which were recorded by me and presented as an artistic work. It consists of: *Legende* by Henriette Renié, 3rd movement of Paul Hindemith's *Sonata for harp*, *Fairy Swans* by Przemysław Scheller and *Conte fantastique* by Andre Caplet. Each composition was written in different historical period, is different in style and is inspired by variety of literary text. I have studied them in matter of musical form, playing techniques, but most important - in term of their relation with text.

In this paper I presented different ways of connecting word with music and I showed personal view on the interpretation of selected pieces. Whenever I decided to perform the piece I started with their literary context. Afterwards, I tried to find the correlation between text and music; I linked musical motives with characters or events, I have tried to understand the background atmosphere or emotions which was suggested by the composer in the context of the text. The next step with the aim of complex interpretation of the piece was to analyse the piece in terms of their harmony, dynamics, melody and rhythm. The crucial element of this interpretation is to realise how different is the role of musical interpreter interpreting the piece and actor interpreting the text. When performing program music, interpreter should empathise with the actor, he or she should know the text and the meaning of the story or the poem, distinguish characters included and he or she should refer to that story. Afterwards, the interpreter, enhanced by the knowledge, should incorporate the characters or the story and give it his or her personal artistic value.

I would like to address my work to other interpreters - not only harpists, so they would try to interpret program music primarily in relation to text without which the piece would not be written. One should keep the words of Claude Debussy in mind: *music starts in the point, where the word is powerless - it cannot deliver the meaning; music is created for the inexpressible.*

Anna Scheller

Warszawa, 26.03.2018 r.

ad. dr hab. Zuzanna Elster
Dziedzina – sztuki muzyczne
Dyscyplina artystyczna - instrumentalistyka

RECENZJA

Zleceniodawca recenzji

Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego w Katowicach, Rada Wydziału Wokalno-Instrumentalnego, pismo z dnia 26 stycznia 2018 roku, zlecenie podjęte na podstawie Ustawy z dnia 14.03.2003 roku tekst jednolity o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz.U. 2016, poz. 882 z późn. zm.).

Dotyczy

Uchwały Rady Wydziału Wokalno-Instrumentalnego Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach z dnia 26.09.2016 roku w sprawie:

- wszczęcia, na wniosek Pani mgr Anny Scheller, przewodu na stopień doktora sztuk muzycznych w dyscyplinie artystycznej - instrumentalistyka, z pracą doktorską na temat „Muzyka na harfę inspirowana literaturą, na przykładzie wybranych utworów muzycznych od XIX do XXI wieku”,
 - wyznaczenia promotora
- W świetle ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz.U. 2016, poz. 882 z późn. zm.) Rada Wydziału Wokalno-Instrumentalnego posiadała uprawnienia do prowadzenia przewodu doktorskiego na stopień doktora w dziedzinie sztuk muzycznych w dyscyplinie artystycznej - instrumentalistyka.

Wyniki głosowania Rady Wydziału Wokalno-Instrumentalnego w sprawie wszczęcia przewodu doktorskiego:

Liczba uprawnionych członków Rady	49
Liczba obecnych uprawnionych członków Rady	27
Oddano głosów ważnych	26
Za wszczęciem przewodu doktorskiego	25
Głosów wstrzymujących się	1
Głosów przeciwnych	-
Głosów nieważnych	-

Uchwała została podjęta z zachowaniem quorum głosujących.

Wyniki głosowania Rady Wydziału Wokalno-Instrumentalnego w sprawie wyznaczenia promotora w osobie **prof. zw. dr hab. Aliny Gruszki** zatrudnionej w Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach:

Liczba uprawnionych członków Rady	49
Liczba obecnych uprawnionych członków Rady	27
Oddano głosów ważnych	26
Za wyznaczeniem promotora	26
Głosów wstrzymujących się	-
Głosów przeciwnych	-
Głosów nieważnych	-

Uchwała została podjęta z zachowaniem quorum głosujących.

Wyniki głosowania Rady Wydziału Wokalno-Instrumentalnego w sprawie wyznaczenia na funkcję recenzenta **dr hab. Zuzanny Elster** zatrudnionej w Uniwersytecie Muzycznym Fryderyka Chopina w Warszawie:

Liczba uprawnionych członków Rady	55
Liczba obecnych uprawnionych członków Rady	32
Oddano głosów ważnych	31
Za wyznaczeniem recenzenta	31
Głosów wstrzymujących się	-
Głosów przeciwnych	-
Głosów nieważnych	-

Uchwała została podjęta z zachowaniem quorum głosujących.

Do nadesłanego mi przez przewodniczącego Rady pisma sygnowanego datą 26 stycznia 2018 roku, informującego o wszczęciu przewodu doktorskiego i wyznaczeniu mej osoby recenzentem pracy doktorskiej Pani mgr Anny Scheller, została załączona następująca dokumentacja:

- Uchwała Rady Wydziału Wokalno-Instrumentalnego Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach z dnia 26.09.2016 roku w sprawie wszczęcia przewodu doktorskiego Pani mgr Anny Scheller w dyscyplinie artystycznej - instrumentalistyka; wraz z protokołem komisji skrutacyjnej oraz listą obecności członków Rady Wydziału,
- Uchwała Rady Wydziału Wokalno-Instrumentalnego Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach z dnia 26.09.2016 roku w sprawie wyznaczenia promotora w przewodzie doktorskim Pani mgr Anny Scheller w dyscyplinie artystycznej - instrumentalistyka; wraz z protokołem komisji skrutacyjnej oraz listą obecności członków Rady Wydziału,
- Uchwała Rady Wydziału Wokalno-Instrumentalnego Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach z dnia 23.11.2017 roku w sprawie wyznaczenia recenzenta w przewodzie doktorskim Pani mgr Anny Scheller w dyscyplinie artystycznej - instrumentalistyka; wraz z protokołem komisji skrutacyjnej oraz listą obecności członków Rady Wydziału,
- Lista członków Rady Wydziału Wokalno-Instrumentalnego Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach zaliczanych do minimum kadrowego w dniu wszczęcia przewodu doktorskiego,
- Dokumentacja doktorantki,
- Dzieło artystyczne utrwalone na płycie CD wraz z opisem.

Podstawowe dane o kandydatce

Pani Anna Scheller urodziła się w 1989 roku w Cieszynie. Jest absolwentką Państwowej Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Bielsku-Białej. W 2008 roku podjęła studia licencjackie w Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach w klasie harfy prof. Helgi Storck, a następnie studia magisterskie ukończone dyplomem magisterskim uzyskanym z wyróżnieniem w 2013 roku. Po otrzymaniu tytułu magistra sztuki podjęła studia doktoranckie na swojej macierzystej uczelni.

Swoje umiejętności doskonaliła podczas lekcji mistrzowskich m.in. u Jany Bouškovéj, Susan McDonald, Elżbiety Szmyt, Isabelle Moretti, Joanny Kozielskiej, Emmanuela Ceyssona i Germaine Lorenzini. W 2007 roku została stypendystką Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Pani Anna Scheller jest laureatką krajowych i zagranicznych konkursów harfowych, do Jej osiągnięć należą:

- II nagroda na Ogólnopolskich Przesłuchaniach Uczniów Klas Harfy Szkół Muzycznych I i II stopnia w Warszawie w 2004 roku,
- I nagroda na I Ogólnopolskim Konkursie Duetów z Harfą w Cieszynie w 2005 roku oraz nagroda specjalna za najlepsze wykonanie utworu muzyki współczesnej,
- I nagroda na Międzynarodowym Konkursie Harfowym im. Franza Josefa Reinla w Wiedniu w 2012 roku,
- II nagroda na VIII Międzynarodowym Konkursie Interpretacji Muzycznej w Krasicy w 2014 roku.

Pani Anna Scheller koncertowała jako solistka, kameralistka i muzyk orkiestry w kraju i za granicą. Do Jej ważniejszych występów należą:

- koncert w ramach VI Europejskiego Kongresu Harfowego w Conservatoire National Supérieur de Musique et Danse w Lyonie w 2004 roku,
- 6 koncertów solowych w Republice Czeskiej, 1 we Francji i 1 w Niemczech,
- koncerty kameralne w: Ministerstwie Kultury i Sportu w Berlinie, w Hochschule für Musik und Theater w Monachium, Universität für Musik und darstellende Kunst we Wiedniu, ponadto 3 koncerty w Republice Czeskiej i 1 na Słowacji,
- występy w Studiu Koncertowym Polskiego Radia w Katowicach, w Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach i szereg koncertów solowych i kameralnych na terenie kraju.

Doktorantka ma w swoich dokonaniach 6 prawykonań solowych lub kameralnych utworów z udziałem harfy. Pani Anna Scheller ma również osiągnięcia pedagogiczne w postaci nagród ucznia na krajowych konkursach o zasięgu międzynarodowym i ogólnopolskim; ponadto brała udział w pracach jury Międzynarodowego Konkursu Interpretacji Muzycznej w Krasicy oraz zaprezentowała publicznie dwa wykłady w swojej macierzystej uczelni.

Pomimo, iż dorobek artystyczny i pedagogiczny doktorantki nie podlega ocenie, jednak należy z satysfakcją zauważyć, iż osiągnięcia artystyczne i pedagogiczne Pani Anny Scheller stanowią znaczący wkład w polską kulturę muzyczną i szerzenie jej w kraju oraz poza jego granicami.

Ocena pracy doktorskiej

Praca doktorska Pani mgr Anny Scheller pod tytułem „Muzyka na harfę inspirowana literaturą, na przykładzie wybranych utworów muzycznych od XIX do XXI wieku” składa

się z dzieła artystycznego utrwalonego fonograficznie na płycie CD oraz opisu tegoż dzieła w formie książkowej.

Dzieło artystyczne obejmuje trzy kompozycje na harfę solo:

- Henriette Renié – *Legénde d'après „les Elfes” de Leconte de Lisle*
- Paula Hindemitha – *Sonatę na harfę solo, część III: Lied*
- Przemysława Schellera – *Czarodziejskie Łabędzie*

oraz jeden utwór przeznaczony na harfę i kwartet smyczkowy:

- André Capleta – *Conte fantastique* na harfę i kwartet smyczkowy.

Każda z kompozycji prezentuje odmienną stylistykę muzyczną, wykazując przy tym różnorodność i złożoność problematyki technicznej i interpretacyjnej, jednak wszystkie utwory łączy fakt, iż powstały pod wpływem inspiracji dziełami literackimi. Kompozycje te prezentują wysoki poziom trudności wykonawczych, co jest słyszalne szczególnie, choć nie tylko, w dziele Henriette Renié.

Poszczególne przebiegi muzyczne utworu pt. *Legénde* wymagają od instrumentalisty nieskazitelnej biegłości wykonawczej, a także elastyczności w realizowaniu zmieniających się na przestrzeni krótkich odcinków różnorodnych zagadnień technicznych oraz elementów: artykulacji, ekspresji, dynamiki czy kolorystyki. Pani Anna Scheller poradziła sobie z tym zadaniem wzorowo. Jej grę cechuje biegła technika, pozwalająca na swobodne operowanie złożonymi strukturami dźwiękowymi oraz rytmicznymi, a także odznaczająca się czystością i szlachetnością brzmienia barwa dźwięku wraz z pełnym spectrum dynamicznym oraz wyrównany balans pomiędzy rozbrzmiewaniem poszczególnych rejestrów instrumentu. Czytelne brzmienie dźwięków rejestru basowego stanowi doskonałą bazę harmoniczną zarówno utworu *Legénde*, jak i pozostałych dzieł, a w warstwie interpretacyjnej, pozwala ono na obrazowe oddanie mrocznych idei literackich, którymi część kompozycji została zainspirowana. Wysoki poziom interpretatorski i warsztatowy dzieła artystycznego pozwala doktorantce na swobodne przedstawianie poszczególnych treści literackich, wyrażonych w utworach muzycznych poprzez użycie przez kompozytorów różnorodnych technik wykonawczych i rozmaitych ukształtowań muzycznych.

Doktorantka dysponuje piękną barwą dźwięku, o szerokiej gamie alikwotów, co sprawia, że brzmienie harfy pod palcami Pani Anny Scheller ukazane jest w całej swojej estetyce i szlachetności. Licznie występujące w utworach Renié, Capleta i Schellera pasaże, w interpretacji doktorantki cechuje wirtuozeria, biegłość techniczna, wyrównany dźwięk, odpowiednie nasycenie dynamiczne oraz pożądana zwinność i szybkość. Zaznaczanie przebiegów formalnych jest w interpretacji doktorantki czytelne, a prowadzone frazy mają swoje ujęcie estetyczne, narracyjne i wyrazowe.

Pewien niedosyt pozostawia interpretacja rytmiczna glissand w cząstkach: *Vivo* i *Molto Vivo* w utworze *Legénde*. Według tekstu powinny być one zakończone na wartości czwartej, a nie trzeciej ósemki w takcie. Wieńczące cząstkę *Vivo* trzydziestodwójkowe pasaże w kierunku descendentalnym można wykonać, jeśli taka jest wizja interpretującego, poddając je lekkiemu rubato, jednak w mojej opinii najlepiej byłoby zagrać je z zachowaniem odpowiednich proporcji rytmicznych, nie zaś, jak zarejestrowano w dziele artystycznym, grając w dwa razy szybszych wartościach rytmicznych, niż to wynika z tekstu; jakkolwiek taka interpretacja rzeczzonego fragmentu jest dość często spotykana w dostępnych na rynku fonograficznym nagraniach tego utworu.

Te drobne nieścisłości rytmiczne nie zaważają jednak na ogólnym odbiorze interpretacji dzieła Henriette Renié, którą cechuje dokładność w realizowaniu wszystkich szczegółowych uwag kompozytorki: tych dotyczących artykulacji, zmian

agogicznych, ekspresji, dynamiki, a także tłumień. *Legénde* w wykonaniu doktorantki w obrazowy sposób wyraża złożoność nastrojów zawartych w wierszu *Les Elfes*, autorstwa Charlesa Leconte'a de Lisle'a.

Interpretacja kompozycji *Czarodziejskie Łabędzie* Przemysława Schellera porusza słuchacza szlachetnością brzmienia instrumentu, znakomitym operowaniem czasem w utworze, a także pełnym wycucia i emocjonalności kreowaniem poszczególnych fraz muzycznych. Uwagę odbiorcy zwraca także budowanie ogólnego nastroju dzieła w oparciu o odpowiednie środki wyrazowe i brzmieniowe, co jest dowodem na świadomość artystyczną doktorantki.

Pani Anna Scheller dała wyraz swojej dojrzałości wykonawczej również we współpracy z innymi instrumentalistami, kreując interpretację *Conte fantastique*. Współdziałanie muzyków zespołu kameralnego w utworze Capleta jest nienaganne. Współtworzą oni jednorodną, przejrzystą, a przy tym stylową interpretację dzieła, zachowując czytelność jego formy, struktur dynamicznych oraz odniesień agogicznych. Uwagę zwraca bogaty wachlarz walorów kolorystycznych i wyrazowych kreowany przez kwintet instrumentalny w zmieniających się na przestrzeni krótkich odcinków przebiegach muzycznych. Brzmienie zespołu jako całości jest spójne i klarowne, proporcje pomiędzy poszczególnymi instrumentami są wyrównane, a partia harfy na tle pozostałych instrumentów - zawsze czytelna.

Stylistyka brzmieniowa poszczególnych kompozycji przedstawionych w dziele artystycznym jest różnorodna, co ma swoje odzwierciedlenie w interpretacji doktorantki, poruszającej się swobodnie po stylach od romantycznego i późnoromantycznego, po impresjonistyczny, ekspresjonistyczny oraz neoklasyczny.

Od wysokiego poziomu estetyki brzmienia harfy, które prezentuje w dziele artystycznym Pani Anna Scheller, odbiega jedynie nagranie III części - *Lied - Sonaty na harfę solo* Paula Hindemitha, w której prawdopodobnie zbyt bliskie ustawienie mikrofonów względem instrumentu powoduje skrócenie wybrzmienia harfy i zmienia barwę jej dźwięku. Jest to niuans, który, chociaż ma wpływ na ekspresję narracji fraz w przebiegu utworu, to jednak nie rzutuje na ocenę jakości wykonania dzieła artystycznego jako całości, ponieważ doktorantka swoim kunsztem wykonawczym udowadnia, że jej gra jest artystycznie dojrzała i błyskotliwa. Forma części *Lied* w *Sonacie* Paula Hindemitha jest przedstawiona w sposób bardzo czytelny, wszystkie niuanse rytmiczne są zachowane, a dynamika jest realizowana zgodnie z tekstem.

Elastyczne operowanie zmieniającymi się na przestrzeni krótkich odcinków różnorodnymi technikami gry, a także zróżnicowaną artykulacją, dynamiką, agogiką, kolorystyką i ekspresją sprawia, że doktorantka w sposób czytelny przedstawia w grze na harfie zawarte w treściach poszczególnych dzieł literackich idee. W ten sposób dzieło artystyczne potwierdza tezę pracy doktorskiej wyrażoną w jej tytule, jak również w jej części opisowej.

Opis dzieła artystycznego został zawarty na 121 stronach formatu A4. Składa się on ze wstępu, trzech rozdziałów, zakończenia, bibliografii, aneksu, a także streszczenia w języku angielskim. Do pracy dołączono dwie płyty CD, które zawierają: dzieło artystyczne oraz jego opis w wersji elektronicznej. Pierwszy rozdział w szczegółowy sposób przedstawia korespondencję sztuk - literatury i muzyki - na przestrzeni wieków, omawia także cechy wspólne muzyki i literatury, jak również definiuje pojęcia muzyki ilustracyjnej, programowej i absolutnej. W kolejnym rozdziale doktorantka wskazuje miejsce, jakie zajmowała harfa przez wieki w literaturze, przybliży krótką historię instrumentu, a także podejmuje się przedstawienia utworów napisanych na harfę, powstałych pod wpływem inspiracji treściami literackimi. Na przykładzie

kompozycji pochodzących z okresu od XIX do XXI wieku (choć w tytule podrozdziału widnieje jedynie wiek XIX) Pani Anna Scheller szereguje utwory według stworzonych kategorii, które obrazują sposób, w jaki dane dzieło koresponduje z tekstem literackim. Wskazane przez doktorantkę utwory muzyczne bardzo dobrze ukazują poszczególne kategorie. Przytoczone przez Panią Annę Scheller przykłady pochodzące z literatury poetyckiej i prozatorskiej, a także dzieła z dziedziny muzyki, są świadectwem szerokiej wiedzy teoretycznej doktorantki. Z satysfakcją należy zauważyć, iż autorka pracy wykazała się dużą wiedzą w zakresie znajomości dzieł literatury harfowej, także tej najnowszej.

Rozdział trzeci zawiera dokładną analizę utworów, które złożyły się na dzieło artystyczne. Analiza muzyczna omawianych kompozycji podparta jest opisem poszczególnych dzieł literackich.

Pani Anna Scheller podjęła szczegółowe badania nad wykonywanymi kompozycjami, analizując je od strony harmoniczej, dynamicznej, rytmicznej i agogicznej oraz przede wszystkim od strony ich powiązań z tekstami literackimi, które stały się inspiracją do powstania poszczególnych kompozycji. Doktorantka podjęła się także dogłębnej analizy tekstów literackich, by wykazać ich łączność z muzyką; odwołała się do wywiadów z kompozytorami, a także do literatury związanej z problematyką omawianych dzieł. Przyjęta przez doktorantkę metoda badań jest trafna i prowadzona wnikliwie, a wysnute wnioski przedstawione są w sposób logiczny i zrozumiały. W pracy doktorskiej w sposób szczegółowy i czytelny zanalizowane oraz opisane zostały środki muzyczne, jakimi kompozytorzy wyrażali w swoich utworach odpowiednie treści literackie, co stanowi czytelną wskazówkę dla wykonawcy – instrumentalisty – chcącego podjąć się interpretacji omawianych dzieł. Poszczególne zabiegi kompozytorskie są zilustrowane poprzez przykłady nutowe pochodzące z analizowanych utworów.

W aneksie pracy odnaleźć można trzy teksty poetyckie i jeden prozatorski, które posłużyły do powstania omawianych kompozycji, co w znakomity sposób uzupełnia pracę doktorską Pani Anny Scheller. Kompletnym jej dopełnieniem byłoby dołączenie również partytury utworu Przemysława Schellera – *Czarodziejskie Łabędzie*.

Bibliografia dobrana jest w sposób prawidłowy. Język pracy jest rzeczowy i jasny, aczkolwiek w pewnym zakresie odbiega on od naukowej normy stylowej. Metoda przedstawienia zagadnień jest spójna i komunikatywna, a układ opisu dzieła artystycznego - logiczny i konsekwentny.

Niedosyt pozostawia strona edycyjna pracy, w której spotyka się błędy interpunkcyjne, brak kluczy przy niektórych przykładach nutowych, brak kropek w przypisach po numerach stron, błędną odmianę niektórych obcojęzycznych nazwisk, literówki (mogące mieć wpływ na znaczenie wyrazów, jak w przypadku sformułowania: akord „wielotercjowy” versus „wielkotercjowy”), brak akcentów lub umlautów nad poszczególnymi literami w pisowni niektórych francuskich bądź niemieckich słów, oksymoron oraz kilkakrotnie powtórzony błąd ortograficzny w wyrazie „spośród”, napisanym jako: „z pośród”.

Z punktu widzenia czytającego opis dzieła artystycznego, przydatne w pracy byłyby następujące elementy, których nie uwzględniono: indeks nazwisk, numeracja przykładów nutowych oraz spis ilustracji wraz z podaniem ich źródła.

Drobne niedoskonałości na poziomie edycyjnym opisu dzieła artystycznego, o których wspominałam wyżej, nie mają dużego wpływu na aspekt merytoryczny pracy, którą oceniam wysoko, ze względu na szeroką wiedzę teoretyczną doktorantki oraz na prawidłowo i wnikliwie prowadzone badania i analizę zagadnień.

Konkluzja

Praca doktorska Pani mgr Anny Scheller stanowi oryginalne rozwiązanie problemu artystycznego postawionego przez doktorantkę. Wysoki poziom wykonawczy i interpretatorski zaprezentowany w dziele artystycznym, osiągnięty dzięki talentowi i sumiennej pracy doktorantki, stanowi wartość, która zachęci przyszłych wykonawców do czerpania z niego twórczych inspiracji. Wykonanie dzieła artystycznego w pełni potwierdza tezy przedstawione w pracy doktorskiej, ukazując przy tym doktorantkę jako dojrzałą wykonawczynię posługującą się biegłą techniką gry, obdarzoną wyrafinowanym smakiem muzycznym i realizującą swoje decyzje interpretacyjne w sposób świadomy.

Spośród utworów składających się na dzieło artystyczne, trzy kompozycje należą do kanonu literatury harfowej, zaś utwór Przemysława Schellera jest dziełem nowym, dzięki czemu doktorantka prezentuje się nie tylko jako interpretatorka najbardziej znanej literatury harfowej o wysokim stopniu trudności, lecz także jako propagatorka literatury najnowszej, co jest również dowodem na jej wkład w rozwój reprezentowanej przez nią dyscypliny artystycznej.

Staranna analiza przeprowadzona na poziomie tekstu muzycznego i literackiego pozwoliła na ukazanie w sposób zrozumiały konkretnych ukształtowań muzycznych, jakie zastosowali kompozytorzy w poszczególnych dziełach, by wyrazić idee literackie. Wnikliwość badawcza i analityczna doktorantki poparta jej obszerną wiedzą teoretyczną oraz wysokimi kompetencjami artystycznymi w zakresie gry na harfie doprowadziły do przedstawienia w pracy doktorskiej oryginalnego rozwiązania problematyki artystycznej, co stanowi istotny wkład w rozwój dyscypliny artystycznej reprezentowanej przez doktorantkę, a także całej dziedziny sztuk muzycznych.

Niniejszym stwierdzam, że Pani Anna Scheller wykazała się wiedzą teoretyczną, a także umiejętnościami do prowadzenia samodzielnej pracy artystycznej. W ten sposób doktorantka rozwiązała założone zagadnienie artystyczne i spełniła bez zastrzeżeń wymagania art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14.03.2003 roku.

Pracę doktorską Pani mgr Anny Scheller przyjmuję.

ad. dr hab. Zuzanna Elster
Uniwersytet Muzyczny
Fryderyka Chopina

dr hab. Jacek Ropski

Gliwice, dnia 1 marca 2018 roku

Dziedzina - sztuki muzyczne

Dyscyplina artystyczna - instrumentalistyka

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ

Pani magister Anny Scheller

ZLECENIODAWCA RECENZJI

Akademia Muzyczna imienia Karola Szymanowskiego w Katowicach, Wydział Wokalno-Instrumentalny; pismo z dnia 26 stycznia 2018 roku, zlecenie podjęte na podstawie Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku *o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (t.j. Dz. U. 2016, poz. 882 z późn. zm.).

DOTYCZY

Uchwały Rady Wydziału Wokalno-Instrumentalnego Akademii Muzycznej imienia Karola Szymanowskiego w Katowicach z dnia 26 września 2016 roku oraz z dnia 25 stycznia 2018 roku w sprawie:

- wszczęcia na wniosek Pani mgr Anny Scheller przewodu na stopień doktora sztuk muzycznych w dyscyplinie artystycznej instrumentalistyka,
- wyznaczenia mej osoby recenzentem.

W świetle Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku *o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zmianami Dz. U. nr 164, poz. 1365. Dz. U. nr 84, poz. 455 z 2011 roku) Rada Wydziału Wokalno-Instrumentalnego posiadała uprawnienia do prowadzenia przewodu doktorskiego na stopień doktora w dziedzinie sztuk muzycznych w dyscyplinie artystycznej instrumentalistyka.

Do nadesłanego mi przez przewodniczącego Rady pisma, informującego o wszczęciu przewodu doktorskiego i wyznaczeniu mej osoby recenzentem pracy doktorskiej Pani mgr Anny Scheller pt. „*Muzyka na harfę inspirowana literaturą, na przykładzie wybranych utworów muzycznych od XIX do XXI wieku*” została dołączona następująca dokumentacja:

- uchwała z dnia 26 września 2016 roku o wszczęciu przewodu doktorskiego,
- uchwała z dnia 26 września 2016 roku o wyznaczeniu Pani prof. zw. dr hab. Aliny Gruszki na promotora,
- uchwała z dnia 25 stycznia 2018 roku o wyznaczeniu mej osoby recenzentem pracy doktorskiej Kandydatki,
- protokoły komisji skrutacyjnej z przeprowadzonych głosowań,
- lista obecności członków Rady Wydziału Wokalno-Instrumentalnego z w/w posiedzeń,
- lista członków Rady Wydziału zaliczanych w dyscyplinie artystycznej – instrumentalistyka do minimum kadrowego,
- 1 egzemplarz pracy doktorskiej wraz z dokumentacją.

Wyniki głosowania dotyczącego wszczęcia przewodu doktorskiego:

Liczba uprawnionych członków Rady - **49**

Obecnych uprawnionych członków Rady - **27**

Oddano głosów ważnych - **26**

Za wszczęciem przewodu doktorskiego - **25**

Głosów wstrzymujących się - **1**

Głosów przeciwnych - **0**

Quorum głosujących w chwili podejmowania uchwały zostało zachowane.

Wyniki głosowania dotyczącego wyznaczenia recenzentem mej osoby:

Liczba uprawnionych członków Rady - **55**

Obecnych uprawnionych członków Rady - **39**

Oddano głosów ważnych - **38**

Za wyznaczeniem recenzenta mej osoby - **38**

Głosów wstrzymujących się - **0**

Głosów przeciwnych - **0**

Quorum głosujących w chwili podejmowania uchwały zostało zachowane.

Niniejszym stwierdzam, że w świetle Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku art. 14 ust. 2 pkt 2, Rada Wydziału Wokalno-Instrumentalnego podjęła prawomocną uchwałę o wszczęciu przewodu doktorskiego na stopień doktora w dziedzinie sztuk muzycznych w dyscyplinie artystycznej – instrumentalistyka oraz wyznaczeniu mej osoby recenzentem pracy doktorskiej dla Pani mgr Anny Scheller.

PODSTAWOWE DANE O KANDYDATCE

Pani Anna Scheller urodziła się 23 maja 1989 roku w Cieszynie. Studia w zakresie gry na harfie ukończyła w Akademii Muzycznej imienia Karola Szymanowskiego w Katowicach 13 czerwca 2013 roku otrzymując dyplom z wyróżnieniem, a swoje kwalifikacje podnosiła poprzez kontakt z wybitnymi artystkami jak Elżbieta Szmyt, Joanna Kozielska czy Anna Sikorzak – Olek.

Z załączonego do dokumentacji przewodowej życiorysu artystycznego wynika, iż Pani Anna Scheller jest laureatką wielu konkursów krajowych i międzynarodowych takich jak:

- Ogólnopolskie Przesłuchania Uczniów Klas Harfy (Warszawa, 2004 rok – II nagroda),
- I Ogólnopolski Konkurs Duetów z Harfą (Cieszyn, 2005 rok – I nagroda),
- Międzynarodowy Konkurs Harfowy im. Franza Jozefa Reinla (Wiedeń, 2012 rok – I nagroda),
- VIII Międzynarodowy Konkurs Interpretacji Muzycznej (Kraciczyn, 2014 rok – II nagroda).

Jako solistka i kameralistka brała udział w festiwalach Warszawska Jesień, Harfove Dny w Ostrawie, Barokowe Dni Harfy w Katowicach, Student Art Festival w Katowicach, Verba Sacra w Bielsku-Białej.

Kandydatka jest aktywnie koncertującą harfistką (w dokumentacji wyszczególnione kilkadziesiąt koncertów, zarówno solowych jak i kameralnych w latach 2002 – 2016), a na szczególne słowa uznania zasługuje fakt dokonania sześciu prawykonań.

Pani mgr Anna Scheller jest związana pracą jako artysta i pedagog:

- od roku 2014 do chwili obecnej z Akademią Muzyczną imienia Karola Szymanowskiego w Katowicach – na stanowisku asystenta,
- od roku 2014 do chwili obecnej z Zespołem Państwowych Szkół Muzycznych imienia Stanisława Moniuszki w Bielsku-Białej – jako nauczyciel kontraktowy,
- w sezonie artystycznym 2016 – 2017 z Narodową Orkiestrą Symfoniczną Polskiego Radia w Katowicach – jako muzyk-harfista.

OCENA PRACY DOKTORSKIEJ

Pracę doktorską Pani mgr Anny Scheller pod tytułem „*Muzyka na harfę inspirowana literaturą, na przykładzie wybranych utworów muzycznych od XIX do XXI wieku*” stanowi dzieło artystyczne zarejestrowane na płycie CD wraz z jego opisem w formie książkowej, co tworzy spójną, dobrze przemyślaną, logiczną całość.

Dzieło artystyczne obejmuje:

- Henriette Renié – *Legende d'après „Les Elfes” de Leconte de Lisle*,
- Paul Hindemith – *Sonata na harfę solo, część III – Lied*,
- Przemysław Scheller – *Czarodziejskie labędzie*,
- André Caplet – *Conte fantastique na harfę i kwartet smyczkowy*.

W kompozycji André Caplet'a Kandydatce towarzyszy kwartet smyczkowy w składzie: Agata Kmak (skrzypce), Łukasz Krusz (skrzypce), Malwina Wyborska (altówka) i Mateusz Mańka (wiolonczela).

Pani mgr Anna Scheller w zaprezentowanym dziele artystycznym jawi się niżej podpisanemu jako wrażliwy i dojrzały muzyk, a tym co szczególnie urzeka w Jej grze jest umiejętne panowanie nad czasem w zarejestrowanych utworach. Mimo iż pozornie stylistycznie odległe od siebie, prezentowane dzieła spina w jedną całość – poza inspiracją różnymi gatunkami tekstów literackich - głębia poszukiwań idealnego *rubato*, które to dawkiwane jest w sposób logiczny i spójny z artystyczną ideą wykonywanych utworów.

W niezwykle emocjonalnej kompozycji Henriette Renié, Kandydatka w sposób umiejętny wykorzystuje wszelkie cezury i muzyczne oddechy, a stosowane przez Nią zmiany agogiczne są wyjątkowo sugestywne. Na szczególne słowa uznania zasługują czytelnie wykonywane pasaże i *arpeggiowane* akordy – klarowne we wszystkich rejestrach instrumentu.

Mimo niespełna czterdziestu lat różnicy w powstaniu dzieł, *Sonata na harfę solo* Paula Hindemith'a prezentuje zupełnie inną stylistykę, a z racji zastosowanej harmoniki kwartowo-kwintowej jest utworem trudniejszym w odbiorze. Tym większe uznanie budzi interpretacja Kandydatki, która w czytelny sposób realizuje wykorzystane przez Hindemith'a techniki kompozytorskie, a Jej dogłębna znajomość strony formalnej dzieła sprawia, że słucha się go z uwagą i dużym zainteresowaniem.

Czarodziejskie labędzie Przemysława Schellera to niezwykle udana, jednoczęściowa kompozycja z wyczuwalnym nawiązaniem do politonalności. Kompozytor stosuje w niej rozmaite techniki wydobywania dźwięku z pominięciem skrajnie awangardowych, co odnotowuję z satysfakcją. Także w tym utworze cechą szczególnie wartą podkreślenia, w grze Pani

mgr Anny Scheller, jest właściwe odczytanie i pojmowanie przez Nią znaczenia czasu w muzyce, co jest cechą artystów wybitnych i wrażliwych.

Ostatni z zarejestrowanych utworów – *Conte fantastique na harfę i kwartet smyczkowy* André Caplet'a – pełen jest rozmaitych efektów sonorystycznych, a warstwa agogiczna oraz harmoniczna kompozycji sprawia, że jest to dzieło niezwykle ciekawe, do słuchania którego wraca się z przyjemnością za każdym razem odkrywając nowe szczegóły.

W interpretacji Kandydatki i towarzyszącego Jej kwartetu smyczkowego słychać, że muzycy rozumieją się doskonale i współgrają zarówno na płaszczyźnie intelektualnej, jak i emocjonalnej. Tak trafna interpretacja tego dzieła mogła mieć miejsce wyłącznie w oparciu o talent, wiedzę oraz emocjonalne zaangażowanie wszystkich wykonawców.

Osobne, szczególne słowa uznania należą się młodym muzykom – członkom kwartetu smyczkowego. W ich grze słychać dobry warsztat wykonawczy, szeroką rozpiętość dynamiczną i bardzo selektywną artykulację we wszystkich rejestrach. Mimo młodego wieku wspólnie z Panią mgr Anną Scheller stworzyli Oni niezwykle ciekawą i wartościową kreację artystyczną.

Część opisowa dzieła świadczy o dużym potencjale Kandydatki, znakomicie korespondując i objaśniając wiele zagadnień oraz problemów wykonawczych i interpretacyjnych w zarejestrowanych na płycie CD utworach.

Opis dzieła składa się z trzech zasadniczych części poprzedzonych wstępem, podsumowanych zakończeniem i opatrzonych stosowną bibliografią.

Rozdział pierwszy skrótowo przedstawia historię syntezy muzyki i literatury oraz zarysowuje tło historyczne w zakresie korespondencji tych sztuk. Rozdział drugi jest opisem wybranych dzieł z literatury harfowej, w których zawarta jest teść pozamuzyczna.

Rozdział trzeci – najobszerniejszy, świadczący o dużej wiedzy i analitycznym warsztacie intelektualnym Kandydatki, stanowi dogłębną analizę formalną i wykonawczą utworów składających się na dzieło artystyczne. W rozdziale tym Pani mgr Anna Scheller udowadnia, że jest nie tylko świadomą swych artystycznych zamierzeń instrumentalistką, ale i wnikliwym badaczem – profesjonalistką predestynowaną do pracy dydaktycznej na szczeblu akademickim.

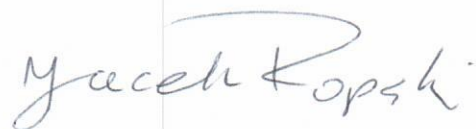
Cel pracy, określony przez Kandydatkę jako „...próba opisania zależności pomiędzy dźwiękiem a słowem, przy pomocy wybranych metod i technik badawczych” został w mojej ocenie w pełni osiągnięty.

KONKLUZJA

Reasumując stwierdzić należy, że praca doktorska Pani mgr Anny Scheller rozwiązuje w sposób wyczerpujący przedstawioną problematykę, a dzięki starannie opracowanym narzędziom badawczym i sztuce wykonawczej stanowi znaczący wkład w rozwój reprezentowanej przez Kandydatkę dyscypliny artystycznej.

Niniejszym stwierdzam, iż Pani mgr Anna Scheller wykazała się głęboką wiedzą teoretyczną i umiejętnościami do prowadzenia samodzielnej pracy artystycznej, tym samym bez zastrzeżeń spełniając wymagania art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku.

Pracę doktorską przyjmuję.

dr hab. Jacek Ropski